The journal has had 40 points in Ministry of Education and Science of Poland parametric evaluation. Annex to the announcement of the Minister of Education and Science of December 1, 2021. No. 32343.
Has a Journal's Unique Identifier: 201159. Scientific disciplines assigned: Physical Culture Sciences (Field of Medical sciences and health sciences); Health Sciences (Field of Medical Sciences and Health Sciences).

Punkty Ministerialne z 2019 - aktualny rok 40 punktów. Załącznik do komunikatu Ministra Edukacji i Nauki z dnia 1 grudnia 2021 r. Lp. 32343. Posiada Unikatowy Identyfikator Czasopisma: 201159.
Przypisane dyscypliny naukowe: Nauki o kulturze fizycznej (Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu); Nauki o zdrowiu (Dziedzina nauk medycznych i nauk o zdrowiu).

© The Authors 2021;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Nicolaus Copernicus University in Torun, Poland
Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author (s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non commercial license Share alike.
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited.
The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.

Received: 15.11.2021. Revised: 25.11.2021. Accepted: 08.12.2021.

Sport as a Means of Promoting Universal Humanistic Values

УДК 141.7

Спорт як засіб промоції універсальних гуманістичних цінностей

Anton Bilous

Місце роботи або навчання (назва установи чи організації, місто, країна).

Мета. Концептуалізація аксіологічного потенціалу спорту як важливого соціального феномену, що охоплює всі рівні сучасного соціуму.

Матеріал і методи. Теоретико-методологічною основою нашого дослідження є: 1) напрацювання українських та зарубіжних науковців у процесі пізнання сутності спорту, його місця у соціокультурному просторі; 2) результати сучасних культурологічних досліджень; 3) міркування представників аксіологічного знання. Специфіка теоретичного дослідження також визначила необхідність залучення низки наукових підходів до аналізу феномену спорту: 1) системного; 2) особистісно-орієнтованого; 3) аксіологічного; 4) культурологічного.

Результати. Проведений аналіз спеціальної літератури за обраною темою надав підстави для: 1) визначення формування гуманістичних цінностей актуальним для суспільства завданням; 2) концептуалізації принципових умов промоції таких цінностей (*набуття ціннісного досвіду* шляхом залучення до аксіологічного знання і прикладів успішності життєвих стратегій, що засновані на гуманістичних цінностях; *залучення до ціннісної реальності*, в якій сформульовані чіткі вимоги до особистості у поєднанні зі, створенням умов щодо задоволення її потреб); 3) звернення до спорту як до специфічного феномену культурного життя і джерела значної кількості прикладів успішності життєвих стратегій, що засновані на гуманістичних цінностях; 4) виокремлення потенціалу спорту в плані промоції універсальних гуманістичних цінностей.

Висновки. Спеціальні дослідження доводять, що тема гуманістичних цінностей не втрачає актуальності. Відповідно постає завдання забезпечення їх

промоції у суспільстві. Є обґрунтовані підстави стверджувати, що одним із засобів вирішення вказаного завдання постає сучасний спорт. Саме цей соціальний феномен має потенціал для забезпечення принципових умов промоції гуманістичних цінностей: 1) значний простір для набуття ціннісного досвіду; 2) дієве залучення до ціннісної реальності.

Ключові слова: філософія спорту, аксіологія, гуманістичні цінності, промоція цінностей

Аннотация. Антон Билоус. Спорт как средство продвижения универсальных гуманистических ценностей. Цель. Концептуализация аксиологического потенциала спорта как важного социального феномена, который охватывает все уровни современного социума. **Материал и методы.** Теоретико-методологической основой нашего исследования есть: 1) наработки украинских и зарубежных ученых в процессе познания сущности спорта, его места в социокультурном пространстве; 2) результаты современных культурологических исследований; 3) размышления представителей аксиологического знания. Специфика теоретического исследования также определила необходимость привлечения ряда научных подходов к анализу феномена спорта: 1) системного; 2) личностно-ориентированного; 3) аксиологического; 4) культурологического. **Результаты.** Проведенный анализ специальной литературы по избранной теме дал основания для: 1) определения формирования гуманистических ценностей актуальной для общества задачей; 2) концептуализации принципиальных условий продвижения таких ценностей (*приобретение ценностного опыта* путем привлечения к аксиологическому знанию и примеров успешности жизненных стратегий, которые основаны на гуманистических ценностях; *вовлечение в ценностную реальность*, в которой сформулированы четкие требования к личности в сочетании с созданием условий относительно удовлетворения ее потребностей; 3) обращение к спорту как к специфическому феномену культурной жизни и источнику значительного количества примеров успешности жизненных стратегий, основанных на гуманистических ценностях; 4) выделение потенциала спорта в плане продвижения универсальных гуманистических ценностей. **Выводы.** Специальные исследования доказывают, что тема гуманистических ценностей не теряет актуальности. Соответственно, стоит задача обеспечения их продвижения в обществе. Есть обоснованные основания утверждать, что одним из средств решения указанной задачи есть современный спорт. Именно этот социальный феномен имеет потенциал для обеспечения принципиальных условий продвижения гуманистических ценностей: 1) значительное пространство для получения ценностного опыта; 2) действенное вовлечение в ценностную реальность.

Ключевые слова: философия спорта, аксиология, гуманистические ценности, промоция ценностей.

Abstract. Anton Bilous. Sport as a Means of Promoting Universal Humanistic Values. Aim. Conceptualization of the axiological potential of sport as an important social phenomenon that covers all levels of modern society. **Material and methods.** The theoretical and methodological basis of our study is: 1) works of Ukrainian and foreign scientists in the process of learning the essence of sport, its place in the socio-cultural space; 2) the results of modern cultural studies; 3) speculations of representatives of axiological knowledge. The specifics of the theoretical study also determined the need to involve a number of scientific approaches to the analysis of the phenomenon of sport: 1) systemic; 2) personality-oriented; 3) axiological; 4) culturological.

Results. The analysis of the special literature on the chosen topic provided the basis for: 1) determining the formation of humanistic values of the task relevant to the society; 2) conceptualization of the basic conditions for the promotion of the following values (*gaining value experience* by engaging in axiological knowledge and examples of success of life strategies based on humanistic values; *involvement in the value reality*, which formulates clear requirements for the individual in combination with creating conditions to meet its needs); 3) appeal to sport as a specific phenomenon of cultural life and a source of a significant number of examples of success of life strategies based on humanistic values; 4) highlighting the potential of sport in terms of promoting universal humanistic values.

Conclusions. Special studies prove that the topic of humanistic values does not lose relevance. Accordingly, the task is to ensure their promotion in society. There are reasonable grounds to claim that one of the means of solving this problem is modern sport. It is the social phenomenon that has the potential to provide the basic conditions for the promotion of humanistic values: 1) considerable space for gaining valuable experience; 2) effective involvement in the value reality.

Key words: philosophy of sport, axiology, humanistic values, promotion of values.

Вступ.

Нашому поколінню випало жити у час, що демонструє надзвичайні злети людського інтелекту на тлі небезпечних тенденцій морального занепаду, втрати духовних орієнтирів і ціннісної дезорієнтації. Спеціальні дослідження доводять, що у сучасному глобалізованому світі культурні цінності зазнають змін, що прямо позначається на змісті процесів соціалізації й поведінці людини у нових життєвих умовах [14], при цьому самі цінності трансформуються у бік визнання можливості множинності культурних й інтелектуальних позицій [15].

Водночас, в умовах культурної плюралізації, зокрема, щодо уявлень про зміст класичного відношення «Людина – Світ», що є типовим для поточної культурної ситуації, «виникає ситуація морально-етичної й ціннісної невизначеності» [13, с. 427]. Загальним місцем багатьох робіт, що присвячені поточній культурній ситуації, є визнання процесу девальвації найвищих культурних цінностей, що своєю чергою зумовлюють ситуацію ціннісної невизначеності особистості [5].

Втім, ситуація не безнадійна, а свого роду запобіжником культурній (зокрема, ціннісній), так би мовити, розгубленості вважається забезпечення «спадкоємності аксіологічної палітри» [1, с. 6], а гарантією успіху у постнекласичному світі розглядається ступінь внутрішньої зрілості людини і її людяності, що передбачає розуміння цінності оточуючих і світу загалом [8, с. 24]. Фактично йдеться про промоцію цінностей, що мають консолідуючий характер і, як це не парадоксально, такими цінностями є гуманістичні цінності, що покладені в основу універсальних прав всіх людей на життя, гідність, моральну і інтелектуальну свободу.

Вважаємо, що одним з перспективних засобів промоції універсальних гуманістичних цінностей є сучасний спорт. Поділяємо точку зору, що «у сучасному світі спостерігається стійка тенденція підвищення ролі спорту як сфери людської діяльності і феномена культури, який створює навколо себе певне соціокультурне середовище» [12, с. 77]. Отож, цілком обґрунтовано розглянути феномен спорту з точки зору його ціннісного потенціалу. Означений підхід добре корелює з позицією, що свого часу озвучив американський дослідник В. Морган у своїй вже класичній роботі «Філософія спорту: Історичний та концептуальний огляд та оцінка її майбутнього». Дослідник вказував на те, що на наших очах формується нова сфера спортивних досліджень, предметом якої є не лише фізична активність, але й комплексні дослідження філософського, історичного й соціологічного плану, а також вивчення культурних та історичних контекстів спорту [17, с. 206].

Зважаючи на означене наголосимо, що теоретичну й практичну перспективу нині мають дослідження теми промоції універсальних гуманістичних цінностей засобами спорту, зокрема **метою нашого дослідження** стане концептуалізація аксіологічного потенціалу спорту як важливого соціального феномену, що охоплює всі рівні сучасного соціуму.

Матеріал і методи дослідження.

Теоретико-методологічною основою нашого дослідження є: 1) напрацювання українських та зарубіжних науковців у процесі пізнання сутності спорту, його місця у соціокультурному просторі (В. Білогур, І. Солдатенко і А. Зінюк, R. Mechikoff, E. Steven); 2) результати сучасних культурологічних досліджень (Р. Інглхарт, Н. Шетеля, Р. Greenfield); 3) міркування представників аксіологічного знання (В. Андрущенко, Л. Пугачева, В. Рогоза, Ш. Шварц). При цьому, концептуалізація аксіологічного потенціалу спорту як важливого соціального феномену, що охоплює всі рівні сучасного соціуму, визначила необхідність опори на міждисциплінарний підхід, який інтегрує теоретичні та

методологічні положення, напрацьовані в сучасній філософії спорту, культурології та аксіології.

Крім того, специфіка теоретичного дослідження визначила у порядку реалізації загальнонаукових підходів в процесі нашого дослідження необхідність залучення низки наукових підходів: 1) системний підхід у практиці систематизації внутрішніх і зовнішніх зв'язків, структур і елементів феномену спорт з метою виявлення його нових функціональних можливостей у системі соціальних відносин; 2) особистісно-орієнтований підхід, що передбачає спеціальну увагу до аксіологічного потенціалу спорту у контексті формування особистості людини, піклування про розвиток її ціннісно-смислової сфери; 3) аксіологічний підхід до спорту, який полягає у залученні ціннісного потенціалу спорту до процесу засвоєння загальнолюдських цінностей як визначальних чинників ставлення особистості до світу й відповідних ціннісних орієнтирів, що визначають способи поведінки і життя; 4) культурологічний підхід до спорту визначає трактування спорту як культурного феномену, що сприяє формуванню особистості з високим рівнем аксіологічної культури.

Варто відзначити, що ідея розглядати спорт як засіб промоції універсальних гуманістичних цінностей ґрунтується і на тому факті, що власне поняття «філософія спорту» має три принципово важливі модуси: 1) особистісний (акцент на людині, яка займається спортом); 2) інституційний (центром уваги є спортивна діяльність суб'єктів господарювання); 3) організаційний (увага до проблематики організації спортивних змагань як видовищ) [16, с. 12]. Кожний із вказаних буттєвих модусів спорту має духовний (зокрема ціннісний) вимір. Ми також поділяємо точку зору, що функції спорту спрямовані, серед іншого, на розвиток морального здоров'я людей, удосконалення чуттєво-емоційної сфери, формування універсальної чуттєвості і духовності [2, с. 203]. Не можна ігнорувати і нині обґрунтований факт, що спорт є «видом активної діяльності, в процесі якої вирішується і питання про зовнішні масштаби самоактуалізації, самовизначення і самоствердження особистості. І за цією ознакою спорт визначає особистісне становлення індивіда і формує його стиль життя» [12, с. 78]. Отож не дивно, що саме «філософія спорту спрямовує свої зусилля на об'єднання людей, формування стосунків між людьми на новому якісному рівні, щоб фізичне виховання і спорт приносили людям радість спілкування та порозуміння» [6, с. 50].

Гуманістичний зміст мають і напрацювання сучасної теорії цінностей (аксіології). Зокрема, фундаментальною для нашого дослідження є теза про «залежність життєдіяльності особистості від рівня засвоєння цінностей та прийняття ціннісних орієнтацій, сформованості ціннісно-смислової сфери, розвиненості ціннісної свідомості й рівня аксіологічної культури» [7, с. 80]. Маємо також відзначити, що у методологічну основу наших міркувань покладено підхід, відповідно до якого евристичний потенціал на сучасному етапі мають об'єктивістські аксіологічні концепції, адже «постулюючи об'єктивний характер цінностей, ці концепції фактично вказують, з одного боку, на можливість їх систематизації та ієрархізації, допускають можливість

загальнозначимих, універсальних цінностей, а з іншого боку, такий підхід обґрунтовує необхідність пошуку людиною ціннісних смислів свого існування, формування ціннісної основи своєї життєдіяльності [9, с. 39-40].

Очевидну перевагу щодо інших цінностей мають гуманістичні цінності, зміст і пафос яких зрозумілий й прийнятний незалежно від етнічних, культурних, економічних, релігійних або ідеологічних відмінностей. Слушною є обґрунтована позиція, що через засвоєння цінностей гуманізму (милосердя, любов, співчуття, справедливість тощо) людина отримує шанс досягнути гармонії із самими собою і оточуючим світом, натомість занурення у світ антицінностей (егоїзм, авторитаризм, споживацтво тощо) призводить до антисоціального способу життя і, зрештою, саморуйнації [10, с. 129]. Водночас, гуманістичне виховання традиційно пов'язують з процесом розвитку моральних якостей [1], що передбачає здійснення особистістю самостійного вибору на користь гуманістичних цінностей і принципів, а це, своєю чергою, вимагає від людини певних вольових зусиль на шляху самовдосконалення й саморозвитку. Такі зусилля гідні поваги та захоплення, що, в тому числі, пояснює особливе ставлення до спортсменів, які наочно демонструють силу духу, здатність до надзусиль фізичного й морального характеру. При цьому воля до спортивних досягнень і звитяг й самі перемоги тим цінніше, чим більше спортсмен підтверджує у своїй боротьбі і спортивній поведінці відданість гуманістичним цінностям й високим моральним принципам.

Результати дослідження.

Уважне опрацювання напрацювань українських та зарубіжних науковців у царині філософії спорту, культурології і аксіології надало нам підстави сформулювати ідею можливості промоції універсальних гуманістичних цінностей засобами спорту, зважаючи на значний аксіологічний потенціал сучасного спорту та його особливий статус у сучасному соціокультурному просторі. Зокрема, є підстави сформулювати такі узагальнення і твердження:

1. Тема гуманістичних цінностей вже довгий час є в центрі уваги філософів, аксіологів, соціологів, а також представників інших дослідницьких напрямів. Нині гуманізм як світогляд, що ґрунтується на системі відповідних цінностей й ціннісних орієнтацій, очевидно може вважатися критерієм духовної досконалості особистості. Отож, маємо обґрунтовані підстави визначити формування гуманістичних цінностей як актуальне для соціуму завдання, вирішення якого визначає можливість (і необхідність) залучення різноманітних засобів і способів, здатних сприяти генезі відповідного гуманістичного світогляду.

2. Вважаємо, що, взявши до уваги напрацювання у сфері теорії і практики формування гуманістичних цінностей, концептуально процес промоції таких цінностей (як і цінностей загалом) передбачає забезпечення двох принципових умов: 1) набуття ціннісного досвіду шляхом залучення до аксіологічного знання і прикладів успішності життєвих стратегій, що засновані на гуманістичних цінностях; 2) інтелектуальне й емоційне переживання ціннісного досвіду (відповідне рефлексування), чому сприяє залучення до ціннісної

реальності, в якій сформульовані чіткі вимоги до особистості у поєднанні зі створенням умов щодо задоволення її потреб (зокрема у саморозвитку, самоактуалізації і самореалізації).

3. Обґрунтовано стверджувати, що серед феноменів культурного життя XXI століття саме спорт постає як джерело значної кількості прикладів успішності життєвих стратегій, що засновані на гуманістичних цінностях, а також є прикладом царини людської діяльності, де вимогливість до особистості поєднана з наданням їй можливості самореалізації й самоактуалізації, що становить суть гуманізму. При цьому, ми поділяємо позицію, що соціокультурне значення спорту зумовлено і його статусом місця, де гартується характер і воля, формуються якості особистості спортсмена, й, водночас, спорт (в інституційному плані) є потужним засобом культурного обміну на різних рівнях (від локального до міжнародного).

4. Говорячи про промоцію універсальних гуманістичних цінностей необхідно наголосити на тому, що усі модуси феномену спорту – особистісний, інституційний й організаційний, мають ціннісний вимір, що його характеризують такі гуманістичні за характером цінності як-от людиноцентричність (антропоцентризм), самостійна та творча роль особистості, саморозвиток, самоактуалізація, самореалізація, моральність, доброзичливість, комунікабельність. Наголосимо, що важливість вказаних цінностей для особистого життєвого успіху мають в спорті буквально підтвердження як у спорті вищих досягнень, так і у масовому спорті.

Висновки/обговорення.

Оскільки дотримання наукової процедури передбачає інтерпретацію результатів дослідження, то вважаємо логічним прокоментувати наші узагальнення і твердження у форми певних дослідницьких висновків:

1. Передусім щодо актуальності гуманістичних цінностей. Саме поняття цінностей ми сприймаємо в дусі трактувань ізраїльського дослідника Ш. Шварца: цінності – це емоційно пов'язані між собою бажані індивідом цілі (способи) його поведінки, що забезпечують досягнення таких цілей [18]. Український дослідник В. Рогоза, розвинувши вказаний підхід з урахуванням інших позицій ціннісної теорії, сформулював обґрунтовану позицію, «цінності постають певним мотивом особистісного ставлення до світу, дороговказом життєвого шляху й основою обрання способу буття» [9, с. 40].

Між тим цивілізовані суспільні відносини нині визначають гуманістичні цінності, що сприяють усвідомленню множинності й багатовимірності соціального середовища, а отже і необхідність сприйняття й використання ресурсу такої багатоманітності [3, с. 19]. До того ж, актуальність гуманістичних цінностей підтверджується емпірично. Зокрема, дослідження Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні доводять, що тема гуманістичних цінностей, на яких базуються права людини, стабільно не втрачає актуальності для українців. Пріоритетними цінностями українці називають передовсім свободу (84% – як основна цінність), справедливість (73%) та безпеку (64%). До п'ятірки найважливіших цінностей також входять гідність (60%) та

відповідальність – 57%. Далі йдуть рівність – майже 57% та вільний розвиток особистості – 53%. Водночас, певне занепокоєння викликає той факт, що менш важливими для опитаних виявились цінності моралі (43%). Зрештою, як свідчать данні дослідження Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні починаючи від 2016 року сприйняття респондентами цінностей, на яких базуються права людини, залишається стабільним [11]. Отож, вказане підтверджує актуальність промоції гуманістичних цінностей для соціуму.

2. Щодо умов промоції таких цінностей (як і цінностей загалом), то у наших міркуваннях ми спиралися на те, що «формування ціннісних преференцій особистості, конструювання за допомогою засвоєння і прийняття певних цінностей ціннісно-сисловою сферою людини створює вагомі передумови для її залучення у бажаний морально-етичний та поведінковий простір» [10, с. 129]. З іншого боку, очевидно, що каталізатором формування цінностей й ціннісно-сислових орієнтацій виступає позитивний досвід реалізації життєвих стратегій, що засновані на гуманістичних цінностях. Водночас ціннісному самовизначенню особистості сприяють умови, в яких існує залежність між виконанням певних вимог і здійсненням певних дій, що задовольняють вказані вимоги і, в той же час, забезпечують реалізацію потреб у саморозвитку, самоактуалізації і самореалізації. Виходячи з означеного, запропоновані нами умови формування гуманістичних цінностей характеризуються методологічною обґрунтованістю й доведеністю.

3. Констатація актуальності промоції гуманістичних цінностей у поєднанні з розумінням концептуального механізму забезпечення промоції таких цінностей зумовили пошук відповідних засобів реалізації означеного механізму. При цьому були застосовані аксіологічний і культурологічний підходи, а предметом їх залучення стало дослідження такого соціального феномен як спорт. Відправною точкою для нашого дослідження є практично загальне положення для філософії спорту, що в ньому «повною мірою проявляється творчий аспект, пов'язаний насамперед з гармонійним і всебічним розвитком особистості. У відповідності до потреб людини у творчій активності такий аспект набуває особливої цінності» [12, с. 79]. Для нас також принципове значення має усвідомлення спорту як джерела значної кількості прикладів успішності життєвих стратегій, що засновані на гуманістичних цінностях.

4. Твердження про значний потенціал спорту в плані промоції універсальних гуманістичних цінностей мотивоване тим, що важливість вказаних цінностей для особистого життєвого успіху мають у цій царині діяльності людини значну кількість підтверджень. Крім того, нині очевидним є той факт, що спорт так або інакше інтегрований у різні соціально-культурні сфери (політика, економіка, освіта, охорона здоров'я тощо) і таким чином спорт розвивається як невід'ємний елемент соціальної системи, охоплюючи значну масу людей. Не будемо заперечувати, що проблеми і вади сучасного суспільства відображаються на спорті. Надмірна політизація і комерціалізація, корупційні і допінгові скандали – усе це є, але сам факт їхнього сприйняття як аномалії, неприпустимого й недоречного в спорті, доводить його значний моральний і ціннісний потенціал, ознаки дієвого гуманістичного світогляду у

переважної більшості спортсменів. Спорт (високих досягнень і масовий) наочно доводить принциповий для більшості спортсменів характер такого світогляду, адже вони на практиці демонструють відмову від спроб досягти своїх цілей будь-якими засобами, а це і виражає суть гуманістичного світогляду і підтверджує фундаментальність для спорту гуманістичних принципів, які тут беруть верх над стратегічною необхідністю [4, с. 134].

Перспективи подальших досліджень.

Насамкінець зауважимо, що тема промоції універсальних гуманістичних цінностей засобами спорту передусім цікава своєю практичною перспективою. Актуальним є напрацювання (теоретичне і методологічне) обґрунтування технології (освітнього й і просвітницького характеру) у даному напрямку. Саме за такого підходу ідея промоції універсальних гуманістичних цінностей з розряду теоретичних перейде у площину практичних і суспільнокорисних.

Список посилань

1. Андрущенко В. (2015) Ціннісна невизначеність особистості та її подолання засобами освіти. Вища освіта України. № 3. С. 5–13.
2. Билогур В. Е. (2013). Теоретические и практические проблемы философии современного спорта в глобальном измерении. Философия и космология/Philosophy & Cosmology. С. 201–213.
3. Возняк С. С., Костюк Т. В. (2012). Культура як соціальне явище: аксіологічний вимір. Соціологічні студії. № 1. С. 16–22.
4. Григорьева-Голубева В. А. Евграфова И. В. (2018). Универсальные гуманистические ценности в контексте педагогической деятельности. Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина. № 4. С. 127–135.
5. Инглхарт Р. (2018). Культурная эволюция: как меняются человеческие мотивации и как это меняет мир / пер. с англ. С. Л. Лопатиной, под ред. М. А. Завадской, В. В. Костенко, А. А. Широкановой, научн. ред. Э. Д. Понарин. Москва: Мысль, 347 с.
6. Мінц М. О., Твеліна А. О. (2017). Філософія спорту. Наукові праці. Педагогіка. Вип. 291. Том 303. С. 49–51.
7. Пелех Ю., Матвійчук А., Білоус Т. (2021). Ціннісний інтелект людини в осмисленні і вирішенні сучасних соціальних проблем. Нова педагогічна думка. Том 106 № 2. С. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-106-2-77-83>
8. Пугачева Л. Г. (2019). Парадигмальный сдвиг: от классической культуры «интерпретации» к постнеклассической культуре «понимания». Вестник МГУКиИ. № 1. С. 17–24.
9. Рогоза В. В. (2020). Практикум з питань формування екологічних цінностей у майбутніх учителів природничих наук у процесі професійної підготовки : навчально-методичний посібник. Рівне: Волинські обереги. 200 с.
10. Свищ Л. О. (2021). Ціннісні зміни як детермінанти ціннісної освіти. Педагогічний альманах № 47. С. 125–133. DOI: <https://doi.org/10.37915/pa.vi47.16>

11. Світове дослідження цінностей 2020 в Україні. (2020). Київ: Український центр європейської політики. 216 с.
12. Солдатенко І. О. Зінюк А. В. (2020). Спорт як вид самоактуалізації особистості. *Габітус*. № 14. С. 76–80.
13. Шетеля Н. І. (2021). Сучасна культурна ситуація та її вплив на галузь культури та мистецтв. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. № 1. С. 425–427.
14. Greenfield P. M. (2016). Social change, cultural evolution, and human development. *Current Opinion in Psychology*. № 8. Pp. 84–92.
15. Greenfield P. M. (2004). *Weaving Generations Together: Evolving Creativity in the Zinacantan Maya*. Santa Fe, NM: SAR Press. 224 p.
16. Mechikoff R., Steven E. (2006). *A history and philosophy of sport and physical education: from ancient civilizations to the modern world*. Boston, Mass. Mc Graw-Hill. 432 p.
17. Morgan W. (2003). The Philosophy of Sport: A Historical and Conceptual Overview and a Conjecture Regarding Its Future. *Handbook of Sports Studies* / Jay Coakley and Eric Dunning (eds.). London: Sage. Pp. 205–212.
18. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology* New York: Academic Press. Vol. 25. P. 1–65.

References

1. Andrushchenko V. (2015) Tsinnisna nevyznachenist osobystosti ta yii podolannia zasobamy osvity. *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 3. S. 5–13. (in Ukr.)
2. Bilogur V. E. (2013). Teoreticheskie i prakticheskie problemy filosofii sovremennogo sporta v globalnom izmerenii. *Filosofii i kosmologii/Philosophy & Cosmology*. S. 201–213. (in Russ.)
3. Vozniak S. S., Kostiuk T. V. (2012). Kultura yak sotsialne yavyshe: aksiolohichni vymir. *Sotsiolohichni studii*. № 1. S. 16–22. (in Ukr.)
4. Grigoreva-Golubeva V. A. Evgrafova I. V. (2018). Universalnye gumanisticheskie tcennosti v kontekste pedagogicheskoi deiatelnosti. *Vestnik Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta im. A. S. Pushkina*. № 4. S. 127–135. (in Russ.)
5. Inghart R. (2018). Kulturnaia evoliutsiia: kak meniaiutsia chelovecheskie motivatsii i kak eto meniaet mir / per. s angl. S. L. Lopatinoi, pod red. M. A. Zavadskoi, V. V. Kostenko, A. A. Shirokanovoi, nauchn. red. E. D. Ponarin. Moskva: Mysl, 347 s. (in Russ.)
6. Mints M. O., Tvielina A. O. (2017). Filosofii sportu. *Naukovi pratsi. Pedagogika*. Vyp. 291. Tom 303. S. 49–51. (in Ukr.)
7. Pelekh Yu., Matviichuk A., Bilous T. (2021). Tsinnisnyi intelekt liudyny v osmyslenni i vyrishenni suchasnykh sotsialnykh problem. *Nova pedagogichna dumka*. Tom 106 № 2. S. 77–83. DOI: <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-106-2-77-83> (in Ukr.)
8. Pugacheva L. G. (2019). Paradigmalnyi sdvig: ot klassicheskoi kultury «interpretatsii» k postneklassicheskoi kulture «ponimaniia». *Vestnik MGUKiI*. № 1. S. 17–24. (in Russ.)

9. Rohoza V. V. (2020). *Praktykum z pytan formuvannia ekolohichnykh tsinnosti u maibutnikh uchyteliv pryrodnychkykh nauk u protsesi profesiinoi pidhotovky : navchalno-metodychnyi posibnyk*. Rivne: Volynski oberehy. 200 s. (in Ukr.)
10. Свищ Л. О. (2021). Ціннісні зміни як детермінанти ціннісної освіти. Педагогічний альманах № 47. С. 125–133. DOI: <https://doi.org/10.37915/pa.vi47.16> (in Ukr.)
11. Svitove doslidzhennia tsinnosti 2020 v Ukraini. (2020). Kyiv: Ukrainskyi tsentr yevropeiskoi polityky. 216 s. (in Ukr.)
12. Soldatenko I. O. Ziniuk A. V. (2020). Sport yak vyd samoaktualizatsii osobystosti. *Habitus*. № 14. S. 76–80. (in Ukr.)
13. Shetelia N. I. (2021). Suchasna kulturna sytuatsiia ta yii vplyv na haluz kultury ta mystetstv. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Hraal nauky»*. № 1. S. 425–427.
14. Greenfield P. M. (2016). Social change, cultural evolution, and human development. *Current Opinion in Psychology*. № 8. Pp. 84–92. (in Eng.)
15. Greenfield P. M. (2004). *Weaving Generations Together: Evolving Creativity in the Zinacantec Maya*. Santa Fe, NM: SAR Press. 224 p. (in Eng.)
16. Mechikoff R., Steven E. (2006). *A history and philosophy of sport and physical education: from ancient civilizations to the modern world*. Boston, Mass. Mc Graw-Hill. 432 p. (in Eng.)
17. Morgan W. (2003). The Philosophy of Sport: A Historical and Conceptual Overview and a Conjecture Regarding Its Future. *Handbook of Sports Studies* / Jay Coakley and Eric Dunning (eds.). London: Sage. Pp. 205–212. (in Eng.)
18. Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. *Advances in experimental social psychology* New York: Academic Press. Vol. 25. P. 1–65. (in Eng.)